

»Не постоји бољи опис непосредног зла од онога што га у роману *Браћа Карамзови* садржи Иванова беседа Аљоши:

’Замисли: одојче на рукама престрављене мајке и унаоколо Турци који су ушли. Међу њима се заподене весела игра; они милују детенце, смеју се да га насмеју; то им полази за руком, дете се насмејало. У том тренутку Турчин нишани на дете пиштољем на педаљ растојања од детињег лица. Дете се радосно смеје, пружа ручице да ухвати пиштољ, и, наједном, артист одапиње обарач право детету у лице, и размрска му главицу . . . Уметнички, је ли? . . . Ја мислим, ако ђаво не постоји, и ако га је човек створио, онда га је створио по својој слици и прилици’.

И:

’Једну девојчицу, малу, петогодишњу, омрзли су отац и мати, врло уважени људи чиновници, образовани и васпитани. Ту су јадну петогодишњу девојчицу ти образовани родитељи мучили на све могуће начине. Тукли су је, шибали, ударали ногама; најзад добоше до највише префињености: зими, на мразу, затварали су је преко целе ноћи у нужник, зато што није искала ноћу да изиђе ради нужде . . . зато су јој премазивали све лице њеним изметом и нагонили је да једе тај измет, и то је мати, мати, нагонила! И та је мати могла спавати док су се ноћу чули јауци једног детета, затвореног у оном поганом месту! . . .

’Од свих зала, најгора су она мирна, институционализована зла. У роману *Истеријач ђавола*, Вилијем Блети нам представља једног ђавола који је довољно глуп да опседа девојчицу а не неку националну владу, иако би му ово друго поседовање омогућило да свету нанесе много већу штету. Свима нам је познат поражавајући безличан и бирократизован облик што су га добили нацистички логори смрти. Нама ближи пример пружила је војна власт у Чилеу, где су један мучитељ и његова жртва водили овакав разговор:

’Ако ме икада пронађеш ван ових зидина, шта ћеш ми учинити, Хорхе? – питао је мучитељ жртву. А Солимано рече да му ништа не би учинио, јер као лекар само помаже људима. Мучитељ му на то одговори:’ Ето видиш! И ја и ти имамо свој позив.«

(Џефри Бертон Расел: *Мит о ђаволу*)

* * *

Феномен зла у овој прегршти откинутих мисли Џ. Б. Расела, енглеског филозофа о насиљу над човеком само је илустрација рубрике у којој ћемо од овог броја доносити избор до сада необјављених новела и приповедака великих светских и наших писаца о »лицу ђавола« који је, као никад до сад надвио своју »гараву« главу над савременим човечанством, а по најновијим подацима постепено осваја и међупланетарни простор, тим више претећи . . .

КАД ЈА БУДЕМ ВЕЛИКИ

– Ти ниси тата мој, рекох му, ти ниси мој тата да ме бијеш. Знаш ли шта си ти?

Говораше кроз зубе, једноликим гласом, главе погнуте на груди, гледајући у земљу, у изгажене посивеле црне ципеле, пуне мапа и цртежа од прашине и блата.

– Тако сам му рекао.

Кафеџија га скоро и не слушаше, забављен око лименог ибрика и шољица, скоро да га није ни видео како стоји у оквиру узаних врата, клатећи се с једне стране на другу док је понављао своју причу. Није му знао имена, мада га је много пута виђао – долазио би и стајао, као изгубљен и заборављен, на вратима бедне кафанице. Један од оних дечака са брда. Канда га упита:

– И шта му рече?

– Шта му рекох? Рекох му . . .

Кафеџија га не слушаше, али он је говорио клатећи се, оборене главе.

– Рекох му: ти ниси мој тата. Ти си само једна одвратна пијандура.

Истим речима враћа се непрестано на исту сцену: тамна прилика човека у тами праскозорја улази у кућерак. Псујући и пљујући. Говорио је да ће их све поизбацивати, да ће их све побити. Нема он зашто да трпи сав тај накот. Поче бацати шерпе са огњишта на тле. Трештало је као да је дошао смак света. Дечак и његове две сестре дигосе се са постеље где су спавали. Његова мама пребаци преко рамена огрчач и покушаваше да му нешто каже. Но он ни да је чује. Викао је и избацивао те псовке, те простаклуке, те грозне речи, које су одјекивале и разлегле се тако да се само то чуло. Ритао је ногама столице. Обе сестре заплакаше, маму је тако грубо одгурнуо да је пала на земљу, док мали не стаде на врата и рече му: »Ти ниси мој тата«.

Скочи да га дохвати. Да га се дочепао, уби га. Али овај потрча као зец низ брег, између људи пренутих из сна, који су излазили на врата својих ранчоса¹ пробуђени буком.

– Ти немаш оца. Ти си кучкин син, пацовски син. Прљава бештијо. То би ти хтео, да будеш мој син. Ја немам такве деце. Чекај само да те дохватим, па ћеш видети.

Тај је био најгори од свих који су долазили у ранчос и живели са његовом мајком.

Је ли био најгори?

Поче се сећати. Био је онај камионџија који је легао рано и дизао се пре зоре. Скоро да није ни обраћао пажњу на њега и његове сестре. Попио би кафу и излазио у мрак по камион, товар, на пут. Понекад, са путовања би доносио понешто. Главу мрког шећера, сир, а једне вечери мало кученце, везано за шапу. Али је отишао. Отишао је он и отишло је кученце.

---

¹) ранчоси – бедни кућерџи у приградским »појасима беде« (прим. прев)

Мајку, понекад, кад није била уморна, ни љута, нити разговарала са неком сусетком, или почињала да живи са другим човеком, питао је:

– Ко је мој тата?

Никад му није одговарала исто. Једном му је казала да је то био продавац срећки, и да га више никад није видела. Други пут да је то био фини господин са шеширом, крватом и изгланцима ципелама. Понекад би говорила да је то био Ђаво.

– Ти си Ђавољи син. Зато си тако рђав.

Град је почињао тамо где је престајало брдо. Последње праве и поплочане улице, са ушореним кућама са стубовима и тремовима, сударале су се са првим сокацима, првим гроздовима ранчоса, првим гомилама чатрља, које су се преплитале у окукама и стрминама, између степеника којекако усечених, вододерина којима су се верали дечади јурећи се, и са гомилама ђубрета свих могућих боја.

Понекад се спуштао у град. Где су почињали аутомобили, излози радњи, звиждаљке полицајаца и одјеци буке из барова. У неким излозима били су упањени телевизори. Знао је остати дуго занет гледањем каубоја које су други каубоји јурили уз пуцњаву. Или оних пољубаца који никада да се заврше којима су неки лепо и лепо одевени људи љубили лепе жене. Понекад би стао на улаз у биоскоп и просио. Давали би му понеку пару. Али је увек било бездушних људи који му ништа нису давали и поврх тога су говорили:

– Деца не треба да просе.

Али ни то није могло трајати задуго. Сутрадан се појавио дугоња, злог изгледа, рекао му:

– Ако и даље наставиш да просиш овде, има да те нема.

По лицу му се видело да би испунио своју претњу. Пратила су га два-три дечака и слушала са поштовањем.

– Овде могу просити само моји. Ти немаш права. Сем ако не ступиш у рефену.

Објаснили су му рефену. Имао је да даје половину онога што испроси дугајлија. Тако су чинили и сви остали. Но мало се одржао у том послу. Дугајлија је мотрио колико су добијали. По завршетку улазака и излазака из биоскопа одлазили би у оближњи празан подрум и сводили рачун.

Завлачили би руку у џеп и пружали на длановима новац.

– Једно мени, једно теби.

Но једног дана дугајлија плану и опали му такав шамар да је одлетео на земљу.

– Поткрадаш ме.

– Ја не. Није истина – хтео је рећи, али му не дадоше времена. Онај велики и остали већ су били на њему тукући га песницама и ногама. У бежању му испадаше новци које је држао у руци. Кад доспе до угла заустави се за тренутак. Хтео им је нешто рећи.

– Кад ја будем велики . . .

Кад ја будем могао да ударам јаче него ти, кад будете морали ти и сви твоји да се бојите, гада ћеш ти видети.

Кад будем велики моћи ћу да идем у улице где су женске. Шетају се и окупљају стојећи у тремовима и по светиљкама. Или одлазе са мушкарцима у оне радњице са дебелим завесама кроз које се није могло ништа видети. Али он би завлачио главу одздо и гледао их како седе, разголићених прса и бутина, пијући неко зелено и црвено пиће, приљубљене уз мушкарце, који су изгледали уморни.

– Кучкин сине, тако мали а већ завирујеш у женске.

Хитро се повуче од шарки на које је био ослонио главу. Трчао је до угла и стао на бандеру. Нико га не рачуна ништа јер је мали и јер нема новаца. Одрасли људи имали су новаца, пили по кантинама, одвлачили жене без зазора. А он је стајао и завирио. Слушао смејање, псовке, гледао беле делове голих бутина. Већ је он знао шта је то бити мушкарац.

Отпљуну немарно, одбацујући далеко пљувачку, говорећи једном дечаку:
– Од свих жена, најбоља је Туркиња.¹ Ја то знам. Знаш и сам да сам много тога видео.

Подизао би пикавац и запалио. Или кад је имао чиме, купио би црвене цигаре. Научио је да пуши као одрасли. Зато су га и избацили из његове школе.

– Тако мали, а пуши.

Тражио је да изађе са часа ради себе, а кад су отворили врата, затекли су га са упаљеном цигаретом.

Толики скандал због једног комада цигарете. Кад би они само слутили.

Пабло, који је певао на телевизији, понудио му је једном цигарету марихуане. Заиста је тако било. Пабло је био висок, мршав, увек лепо одевен и косе јако сјајне. Био је певач. Говорио је да пева у позориштима и на елегантним пријемима. Чак је једном наступао и на телевизијском програму. О томе је увек говорио.

– Ако им не ласкаш, нема ништа од тебе. Зато ја и не могу да наступам више на телевизији.

Пабло је деловао врло углађено.

Живео је у кући близу брда. Једног дана га позва да уђе да чује једну његову плочу. Сео је на под крај њега, ставио плочу и почео да певуши песму коју су слушали са плоче. Узео је цигарету и запалио је.

– Знаш ли шта је ово?

Није знао, али му је одговорио потврдно.

– Хоћеш ли да пробаш? Дивно је.

Пробао је. Личило му је на изгорелу крпу. Закашља се и стаде да посматра Пабла који као да је био обузет блаженим задовољством.

Пабло га ухвати за руку својом врелом и мало уздрхталом руком.

Не допада ти се?

Загрлио га је око рамена другом руком. Одмах је схватио и скочио једним скоком на ноге.

– То ти хоћеш, несрећниче?

Пабло се уплашио и покушао да га умири.

– Па то није ништа. Шта ти је?

– »Шта ми јек? Осећао је индигнацију и мучнину. Жељу да га пљуне. Да се то усуди са њим! Шта мисли ко је он. Тај Пабло, сав напомаћен и мирисав.

Понекад су дани бивали врло дуги јер се ништа није догађало. Увек се примицао колицима продавца виршли. Стајао је као омађијан и гледао како овај услужује муштерије. Гледао га је како вади мали расечен хлебчић, узима штапалама из вреле дубине виршле дивне црвене боје. Ставља је у удубљење хлеба и почиње да ставља на њу са бескрајном пажњом, црвене нити парадајз соса, со у праху, неколико капи сенфа, беле и пенушаве грудвице немачког соса. Уста су му се пунила водicom гледајући купчеве прве загрижаје. Са рукама у цеповима изгледало је као да тражи новац за који је знао да га тамо нема.

Тај што је сад куповао, живео је раније са његовом мајком у ранчосу. Човек му одговори устима пуним хране.

¹) Туркиња – овде у значењу жена арапског порекла. У Латинској Америци арапске досељенике називају Турцима још из времена кад су ови долазили из некадашњег Османског царста. (прим. прев.)

– А ти, ко си?

– Бах! Рамонин син.

– Рамонин? Које Рамоне?

Које Рамоне! Зар је гребало да му то објашњава? Да му говори о ранчосу, о осталој деци. О најстаријој сестри. Због те најстарије сестре мама се свађала са њим. Увек је хтео да остане насамо са девојком.

– Боље да то будем ја, него ли нека скитница за кога не знаш ни ко је.

Али сада, нити га чуо ни видео.

– Која Романа?

Уста су му била пуна, из углова је цурео бели сок виршле. Правећи стазе и богазе.

Брдо је било пуно стаза и богаза. Били су то путевци између ранчоса који су завијали на све стране као уморни и одједном је изгледао да се сурвају низ стрмину. Али сви су водили до истих прљавих раскрсница или до почетка асфалтираних путева. Ма колико се заокретало, увек се долазило на исто место.

Често је помишљао да оде. Али куда и како? Ту близу пролазиле су аутостраде које су водиле далеко према другим насељима и другим људима. Од јутра се могло видети као дефиљују низови камиона и аутомобила. Сви су ишли брзо. По ноћи се настављао дефиле између светиљки уз далеко зујање мотора и клизање точкова. Много је људи излазило из града. На натовареним пуним врећама и гроздовима платана¹ лежао би изваљен понеки човек. А понекад и неки дечак. Раширених ногу, спавајући, док је камион ишао према нечему далеком, што се одавде није могло видети.

Ако би га неки возач камиона узео да му помаже или просто ако би му дозволио да се попне на товар, кружио би дању и ноћу путевима и путевима. Гледао друге камионе и друге људе како се враћају или одлазе супротним правцима.

Али нема тога камиониције који би хтео да поведе једног дечка тако малог као свог помоћника. Он је виђао снажне људе повијене под теретом. А ако би га и узели, где да се заустави. Да га оставе на неком углу да стоји, не знајући куда би, као сада, као сваког дана на некој стази брда.

Увек у исто доба године из далека би се видела шатра циркуса, надувена посред једног отвореног простора. Шатра је била боје лава. Или су лавови били обучени у комад шатре. Заударало је на балегу. Било је коња великих и малих и неколико портрета пајаца огромних белих лица са црвеним мрљама. Највише што је успевао било је да обилази око шатре и гледа кавезе са зверкама и старог слона, привезаног ланцем за ногу, који је сурлом пребирао по прабини и скупиљао папире да их поједе.

То је бивало једном годишње и после је циркуса нестајало. Једног дана би погледао са брда и већ шатре није више било. Кад би дошао ближе, једино што је остало биле су старе хартије, комади кутије, омотачи бонбона и читаво брдо коњског измета пуног мува.

Није пропустио да се понуди једном од тих људи са чизмама и бичем, који су излазили из шатре.

Платано – врста крупних банаана (прим. прев)

– Да ли вам треба дечак да вам помаже?

Не. Коме би требао један дечак. Дечак као он. Мршав, без снаге и који не зна ништа да ради.

Већ су били затворили кафаницу. Идући бесциљно гледао је како се и све остале затварају. Увек је то био исти пут, ма куда да крене. Целокупна ноћ изгледала је да се пуни усамљеним светлостима одозго и одоздо. Оних са неба и са аутомобила.

Пред њим је каскало једно куче. Увек су то били исти кучићи. Узе камен и баца се на њега.

Било је доба ноћи када су светлости изгледале више, чистије и мирније. Као да су постајале усамљеније. Град је постајао смиреније и удаљенији а путелци на брду изгледали су већи и пусти.

Подухнуо је хладан ветрић који наговештаваше зору. Оно мало гласова што се чуло изгледало је још више удаљено. Песма пијанаца. Завијање пса које се губило у даљини, пса на кога су потегли каменом. Удаљена шкрипа аутомобилских кочница.

Ишао је заокрећући. Заокретима који су га приближавали мајчиној кући. Знао је то, али је и даље ишао лагано, заустављајући се, ријући ногом гомиле ђубрета, бацајући поглед у полуосенчену унутрашњост ранчоса кроз отворена врата.

Кад се већ сасвим приближио, угледа како се нешто сија на земљи. Као да је искочила искра светлости. Похита да види шта је. Био је то стари нож без корица, повијен при врху. Прође палцем по сечицу. Још је имао рез. Задену га за појас, уз тело. Осети хладноћу металног листа, ли се убрзо угреја од тела.

Сада има нож. Они који немају ножа поштује оне који га имају. Доста је да га изваде и запрете њим. »Не ножем«, »Не ножем?«. Кад се извуче нож, сви то виде. Не виде ништа друго, ни руку, ни лице, ни тело. Виде само нож. Као кад неко извуче револвер. Он је видео како то изгледа кад се извуче револвер. Сви ућуте. И онај што нишани и онај на кога се нишани. А пуцњи одјекују слабије него што би се то очекивало. Одјекују као из далека. И свет почиње да трчи и да се крије.

Зато кажу: »Он је наоружан, пази се«. Сада је и он наоружан. У целом том пустом сокаку у тој пустој ноћи, идући тим кривудаваим окукама које су га водиле према кући.

Сиће једним јарком који му се сада учини друкчијим и нађе се пред кућом. Веровао је да је много даље.

Унутра је било све мирно и мрачно. Извади нож и стеже га снажно. Протурџи главу кроз полуотворена врата. На кревету је спавао човек. Потрбушке, једна му је рука висила и дотицала под. Хркао је као да се дави. Видео му је цео дебелог откривен врат од потиљка до рамена. Крај њега, лежећи на леђима, тиха, била је његова мајка. У душецима на поду оцртавали су се облици његових сестара.

Сада је простор унутра изгледао већи. Он сам изгледао је виши од свих. Све их је посматрао одозго.

Стаде се приближавати очуху корак по корак. Овај се тресао од хркања. Упереног ножа наже се над њим. Једним јединим ударцем могао му је отворити сав затиљак. Не би имао времена ни да викне. Он би изјурио и потрчао узбрдо или низбрдо. Потражио би где да се сакрије и куда да оде. Потражио би.

У том тренутку сусрете се са мајчиним очима које су га гледале.

– Шта је?

Говорила је тихо бојећи се да не пробуди човека.

– Дај ми то. Јеси ли луд?

Благо му узе нож. Даде јој да га без отпора.

– Иди лези, већ се раздањује.

Пође у свој кут. Саплете се на једну од сестара која прогунђа нешто у полусну. Леже полеђушке на крајичак простирке. Стави руку на уста, угризе је из све снаге и поче плакати да га нико не чује.

АРТУРО УСЛАР ПИЕТРИ

Рођен 1906, у Каракасу. Савремени венецуелански аутор, политичар, културни и јавни радник, ерудита светског гласа. Један од покретача модерне латинскоамеричке књижевности. Његов роман »Црвена копља« (преведено и код нас у издању »Дечје књи-ге« из Горњег Милановца) из времена борби за ослобођење од шпанске колонијалне власти под вођством Боливара, једно је од ремек-дела књижевности Латинске Амери-ке. Изванредан стилист, аутор кратких приповедака и есеја.

Са шпанског превела
Загорка Лилић